

MIT JELENT A MŰVELTSÉG NEKÜNK ÉS MÁSOKNAK?

SZKC_212_04

A MŰVELŐDÉS-
TANULÁS SZÍNTEREI
A BOZÓTISKOLÁTÓL
AZ EGYETEMIG

A modul szerzője:
Dobrovitzky Katalin – Tomory Ibolya

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a Így tanulunk mi...					
A	A tanulók összegyűjtik, mit jelent számukra a műveltség, művelődés fogalma. Megbeszélik, ki számít műveltnek és ki nem; miért; mihez kapcsolódik a műveltség (összefüggés a tanulással, iskolával). 10 perc	A műveltség fogalmának értelmezése Szóbeli kommunikáció Véleményalkotás A másik megértésének kifejezése	Egész osztály együtt – beszélgetőkör		P1 (A műveltség fogalmáról)
B	Asszociációs játék: a tanulók egyenként mondanak egy szót, ami eszükbe jut a műveltség fogalmáról. Az érdekesebbeket magyarázzák, értelmezik. 10 perc	A műveltség fogalmának értelmezése Asszociáció Szóbeli kommunikáció A másik megértésének kifejezése	Egész osztály együtt – játék		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I/b Taneszközeink					
A	A diákok heterogén csoportokat alkotnak. A tanulók összegyűjtik taneszközeiket, amelyek elősegítik a művelődést számunkra (ceruza, toll, könyv, füzet, internet, tábla, CD stb.). Válaszolnak a tanár kérdésére: „Mire használjuk, miben segítenek?” 10 perc	Rendszerezés	Kooperatív tanulás – kerekasztal	A/4-es lap (csoportonként 1), írószer	P2 (Heterogén csoportalakítás) Üres teafilteres zacskók (tanulónként 1 db)
B	A diákok heterogén csoportokat alkotnak. A tanulók összegyűjtik és lerajzolják taneszközeiket, amelyek elősegítik a művelődést számunkra (ceruza, toll, könyv, füzet, internet, tábla, CD stb.) 10 perc	Ábrázolás Rendszerezés	Kooperatív tanulás – plakát	A/3-as csomagolópapír (csoportonként 1), írószer	P2 (Heterogén csoportalakítás) Üres teafilteres zacskók (tanulónként 1 db)
C	A tanulók elmutogatnak egy-egy taneszközt. A többiek kitalálják, mi lehet az. A játék végén önállóan listát készítenek a megjelölt eszközökről. 10 perc	Rögtönzés Nonverbális kifejező-készség Emlékezet	Egész osztály együtt – némajáték, írás	Füzet, írószer	
I/c Beszámolók a taneszközökről					
A	A csoportszóvivők ismertetik listájukat a társakkal. 5 perc	A csoportok munkájának megismerése Figyelem Kommunikáció	Frontális osztálymunka – diákprezentáció	Az elkészült lista	Gyurmaragasztó

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	A csoportszóvivők ismertetik plakátjukat a társakkal. 5 perc	A csoportok munkájának megismerése Figyelem Kommunikáció	Frontális osztálymunka – diákprezentáció	Az elkészült plakát	Gyurmaragasztó
C	A tanulók ismertetik listáikat, kiegészítik azokat. A tanár közös listát ír a táblára. 5 perc	Önellenőrzés Figyelem Kommunikáció	Frontális osztálymunka – beszámoló	Saját lista	Tábla, kréta

II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA

II/a A tudás szinterei – Az iskola

A	A tanulók kategóriákat alkotnak az iskola fogalmáról csoportban a kínai enciklopédia nevű játékkal. (P3) Csoportforgóban ismertetik megoldásaikat. 10 perc	Az iskolához kötődő fogalmak meghatározása Absztrakció Írásbeli kommunikáció Együttműködés Kreativitás	Csoportmunka – kognitív térképalkotás	A/4-es lap (csoportonként 1), írószer	P3 (Kínai enciklopédia)
B	A tanulók fogalomhálót készítenek csoportban arról, hol teszünk szert tudásra, ismeretekre, miből áll az oktatás, kik a szereplői. 10 perc	Az iskolához kötődő fogalmak összegyűjtése Rendszerezés Együttműködés	Csoportmunka – kognitív fogalomháló készítése	A/4-es lap (csoportonként 1), írószer	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Hol teszünk szert tudásra, ismeretekre, miből áll az oktatás, kik a szereplői, mi segíti?					
A	<p>A tanulók egy-egy témát dolgoznak fel csoportban a megadott definíciók alapján:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Család, környezet; • Oktatás; • Tananyagtartalmak; • Módszerek. <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Az ismeretszerzés szintereinek, módjainak, tartalmainak megismerése</p> <p>Ismeretszerzés Összefüggés-kezelés</p>	<p>Csoportmunka – vázlatkészítés</p>	<p>D1 (Definíciók)</p> <p>Csomagolópapír (csoportonként 1), írószér</p>	<p>P4 (Definíciók)</p>
II/c Csoporttanítás az ismeretszerzés szintereiről, tartalmáról, módszereiről					
A	<p>A csoportok beszámolnak témájukról a társaknak. Minden csoportból valaki az asztalnál marad, és fogadja a többieket, mutat, magyaráz, válaszol, míg a csoport másik három tagja vándorol a teremben, hogy megismerje a többiek munkáját. Az asztalnál maradókat egy idő után le kell váltani. A tanár koordinálja a „vándorlást”, például az idő jelzésével sokat tud segíteni.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>Téma bemutatása a társaknak</p> <p>Ismeretszerzés Figyelem Elemzés Kommunikáció</p>	<p>Kooperatív tanulás – három megy, egy marad</p>	<p>Csoportonként 1-1 jegyzet</p>	
B	<p>Csoporttanítás kevert csoportokban: minden csoportból egy tanuló kerül az új csoportba. Itt beszámolnak egymásnak témájukról. A többiek jegyzeteket készítenek.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>Téma bemutatása a társaknak</p> <p>Ismeretszerzés Figyelem Kommunikáció</p>	<p>Kooperatív tanulás – mozaik</p>	<p>Saját jegyzet</p>	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/d Így tanulnak ők					
A	<p>A tanulók megismerkednek különböző nevelési, oktatási rendszerek, korok, kultúrák műveltségével, nevelésével. Minden csoport egy-egy tanulója kort, illetve kultúrát kap, majd arról a szakértői megbeszélés után beszámol társainak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lovagi nevelés; • indián kultúrák; • törzsi nevelés Fekete-Afrikában; • nevelés a hindu kultúrában. <p>A tanulók az alaps csoportban táblázatot töltenek ki az ismertetőik alapján. (D3)</p> <p style="text-align: right;">40 perc</p>	<p>Megismerni az európai kultúrán kívüli, illetve régebbi korok nevelési-oktatási rendszerét, tartalmát</p> <p>Ismeretszerzés Szövegértés Rendszerezés</p>	Kooperatív munkaszakértői mozaik	D2 (Leírások) D3 (Táblázat)	
B	<p>A tanulók megismerkednek különböző nevelési, oktatási rendszerek, korok, kultúrák műveltségével, nevelésével. Minden csoport egy-egy tanulója kort, illetve kultúrát kap, jegyzetet készít róla, majd beszámol róla társainak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lovagi nevelés; • indián kultúrák; • afrikai törzsi nevelés; • nevelés a hindu kultúrában. <p style="text-align: right;">40 perc</p>	<p>Az európai kultúrán kívüli, illetve régebbi korok nevelési-oktatási rendszerének, tartalmának megismerése</p> <p>Ismeretszerzés Szövegértés Rendszerezés</p>	Kooperatív tanulás – kooperatív mozaik	D2 (Leírások) D3 (Táblázat)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/e Így tanulnak ők – történetek az iskoláról					
A	A tanulók közösen kitöltik a D3 mellékletben található táblázatot. A csoportok tagjai megbeszélik, milyen hasonló elemeket lehetett felfedezni a különböző kultúrák, illetve a lovagi kor nevelése-oktatása között. Ehhez használhatják szempontként az előzőleg tanulmányozott definíciókat is, illetve segítségül hívhatják a táblázatot. 15 perc	Empátia Tolerancia Befogadókészség Szövegértés Szóbeli, írásbeli kommunikáció	Csoportmunka – szövegalkotás, megbeszélés	D3 (Táblázat)	
B	A tanulók a leírások alapján illusztrációt vagy forgatókönyvet készítenek. Narrátor vagy a csoporttagok felváltva mesélik a képek alapján egyes szám 3. személyben, mi történik az adott iskolában, megnevezve a műveltségi elemeit. 15 perc	Empátia Tolerancia Befogadókészség Szövegértés Szóbeli kommunikáció Ábrázolás	Csoportmunka – ábrázolás, szövegalkotás	Rajzpapír, színes ceruza vagy zsírkréta	
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a Összegző gondolatok képekről					
A	A tanulók megfogalmazzák, mi minden tartozhat a műveltség körébe, milyen állandó és változó elemei vannak a fogalomnak, és mitől függ ezek változása. Átgondolják, mennyiben változott vagy nem változott, bővült tudásuk, véleményük a műveltségbe tartozó dolgokról. 15 perc	Ismeretek rendszerezése Empátia Önismeret Tolerancia	Csoportmunka – fogalmazás készítése		P5 (Instrukciók a fogalmazáshoz)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	A diákok egyes szám első személyben, saját élményként megfogalmazzák az olvasottakat, naplót írnak (csoportonként egyet közösen, pl. „Ha én lennék...” címmel). Ezeket felolvassák a társaiknak. 15 perc	A megismert oktatási formák rendszerezése Önfejlesztés Empátia	Csoportmunka – fogalmazás, napló		

TANÁRI MELLÉKLETEK

P1

A műveltség fogalmáról

Mitől művelt valaki, milyen a művelt ember, mi teszi azzá? Erre a kérdésre a válaszok tömkelegét adhatjuk, de sokszor társítjuk hozzá a tudomány egy vagy több területén való tájékozottságot, az olvasottságot, illetve azt, hogy a művelt embernek „elég nagy lexikális tudása van”. Szoktak beszélni általános műveltségről, ami jelentheti például a napi életben, politikában való jártasságot, illetve egy bizonyos területen vagy több területen általános jártasságot. Ez utóbbi már közelebb van azok véleményéhez, akik szerint a műveltség nem annyira tárgyi tudás, mint inkább attitűd kérdése, ami nyitottságot, érdeklődést, igényt jelent a körülöttünk levő világ megismerésére, ezen ismeretek alkalmazására.

A műveltség és az iskola, a tanulás, oktatás fogalma összekapcsolódik képzeletünkben; ezt általában a legfontosabb tényezőnek tekintjük, és összekapcsolódik a könyvek használatával.

Ha azonban alaposabban körbejárjuk és végiggondoljuk, a műveltség leginkább a kultúra fogalmával, mint az emberiség anyagi és szellemi értékeinek összességével társítható. A művelődés a kultúra megnyilvánulása valamely korszakban, valamely helyen, valamely népnél. Ennek értelmében feltétlenül szem előtt kell tartanunk és fontos tudatosítani magunkban, hogy ahogyan mindenhol létezik tanulás, és nevelnek-oktatnak valamire, minden közösségben létezik műveltség is, még akkor is, ha azt nem a mi intézményesült oktatási formáink kereteiben sajátítják el.

Ha a műveltség fogalmáról reálisan akarunk gondolkodni, a kulturális antropológia azon szemléletéből indulhatunk ki, hogy minden kultúra egyenértékű, és csak önmagában vizsgálendő. A műveltségtartalmak ugyan különbözőek, de hasonlóan egyenértékűek is, és változnak, ahogy a különböző környezeti feltételekkel az életmódok, társadalmi rendszerek, szokások és az ezekhez kapcsolódó ismeretek. Így legfeljebb egy bizonyos kultúrán, helyi kultúrán belül beszélhetünk műveltebb, kevésbé műveltebb kategóriákról, de nem helyes összevetni egymástól eltérő országokat, népeket, kultúrákat.

További értelmezésként a művelődés tevékenység. Az a tevékenység, ill. folyamat, hogy valaki művelődik, azaz tudása gyarapodik. Ez egy folyamat. E folyamat valamely területe, illetve megnyilvánulása a kultúra. Hogy miképpen osztható *területekre* a művelődés *folyamata*, izgalmas kérdés. Hogy aztán a művelődés mint folyamat megnyilvánulása mi más lehetne, mint maga a művelődés mint folyamat, szintén nem világos. Ha pedig maga a folyamat, akkor a kultúra művelődés, a művelődés pedig kultúra, s a művelődés egyik síkja maga a művelődési folyamat, a műveltség pedig egyben kultúra is. A folyamatos önképzés, mely valami elsajátítása a kultúra.

A művelődés nem azonosítható a kultúra egészével vagy annak részével, de szoros összefüggésben állnak. A kultúrát sok esetben tartják a művelődés valamely részterületének, de ez a két fogalom egymáshoz való viszonyát nem tükrözi megfelelően.

Mindent összevetve, vigyáznunk kell a művelt-műveletlen kategóriákba sorolással és azzal a felfogással, amely a kultúrát tartja a művelődés valamely részterületének.

P2**Heterogén csoportalakítás**

Annyi üres teafilteres zacskót osztunk szét a diákok között, ahányan vannak. A zacskók annyifélék (pl. 4 szín), ahány csoportot akarunk képezni. Ha 4×4 fős csoportokat veszünk alapul, akkor a négyféle szín mindegyikéből 4 db kell. Lehet azt a megoldást is választani, hogy a diákok húznak egyet-egyed; ekkor viszont ajánlott, hogy a csoportok a 4 különböző színűből álljanak össze. Így elkerülhető, hogy a szimpátia alapján azonos színt választók összerúgjának, minek következtében valóban véletlenszerűen állnak össze a feladatra a gyerekek.

P3**Kínai enciklopédia**

Az ókori kínai enciklopédiában osztályozták a világot, minden fogalomhoz kategóriákat alkottak. Pl. ÁLLATOK: – házasítottak, – mitikusak, – megszámlálhatatlanok... Ezúttal a címszó az iskola lesz. Ezt kell kategorizálni a csoportban.

P4**Definíciók**

Család, környezet: az emberek egy társadalom által elismert társadalmi csoportja, amelynek tagjait vérségi, rokoni szálak fűzik össze. Fontos szerepet tölt be a társadalom működésében, fenntartásában. A családban kezdődik a gyerekek nevelése, oktatása, a saját kultú-

rába való belenevelés. (Ez utóbbi kifejezést ma még ritkán használják és fogadják el a pedagógiában, inkább a kulturális antropológia kifejezése, de egyre inkább elismerik a pedagógiában is.)

A családi viszonyok, az együttélési formák koronként és kultúránként változóak, eltérő módon szerveződnek, mint ahogy eltérő az a tudás és normarendszer is, amit a nevelés-tanítás során egyik generáció a másik felé közvetít. Eltérő szokások, viselkedési szabályok és mindig az adott körülményeknek, kultúrának megfelelő műveltségi tartalmak hordozója is a család.

A történelem folyamán a család mérete sok helyen megváltozott, Európában például ma a kiscsalád dominál, az anya–apa–gyerekek modell, melynek tagjai külön háztartásban élnek a nagyszülőktől és más rokonoktól. Ugyanakkor például Fekete-Afrika, Latin-Amerika vagy Ázsia egyes népeinél a nagycsaládos modellt részesítik előnyben, de egyre elterjedtebb a tradícióktól való függetlenedés a családformákban is.

A változások nagy hatással voltak/vannak a családban zajló nevelési-oktatási folyamatokra és az intézményes nevelésre is.

Oktatás: az oktatás a különböző ismeretek, tudás, műveltség megszerzésére, megértésére és alkalmazására irányuló folyamat. Magában foglalja a tanítást és tanulást. Meghatározó szerepe van a gyerek, az ember saját környezetének, kultúrájának megismerésében, az adott életmódhoz szükséges képességek, készségek kialakításában és az értékek közvetítésében. Már a családban kezdődik, de mindig vannak oktatók, akik hivatalosan gyakorolják ezt a tevékenységet.

Tananyagtartalmak: az oktatás, nevelés által elsajátított ismereteket, tudástartalmakat gyakran nevezik tananyagnak. A tantervek, tankönyvek és vizsgakövetelmények határozzák meg, mely tartalmakat kell tanítani – legalábbis az európai típusú iskolarendszerben. Máshol ennek nincsenek írásban lefektetett formái, hanem a min-

denkori nevelői-tanítói munkát végzők, illetve a közösség vagy család közösen, vagy megosztva birtokolja ezeket. A tartalmak igen különbözőek lehetnek a különböző korokban és kultúrákban, nyilvánvalóan alkalmazkodva a helyi elvárásokhoz, a létfenntartás, a társadalmi rend fenntartásának követelményeihez.

Módszer: a módszer a latin eredetű metódus szónak feleltethető meg, ami annyit jelent: út, amely a célhoz vezet. A tevékenységek végrehajtásának módját, mikéntjét jelenti. Mivel sokféle tevékenység létezik, inkább módszerekről beszélhetünk.

A módszernek jelentős szerepe van a tartalmak továbbításában, a cél elérésének hatékonyságában. Egyszerűbben fogalmazva: megfelelő módszerrel könnyebb megtanulni valamit, és elérni a kitűzött célt, tudást, ismeretet.

Beszélhetünk tanulási és tanítási/oktatási módszerekről, és megkülönböztethetünk inkább elméleti és inkább gyakorlati módszereket. A gyakorlati élet elsajátításának módszereit technikai eszközökkel lehet elősegíteni, amelyek különbözőek a különböző korokban és kultúrákban.

(Pedagógiai Lexikon, 1997 nyomán)

P5

Instrukciók a fogalmazáshoz

Kérje meg a tanulókat, hogy összegezzék a csoport gondolatait a műveltségről a foglalkozáson elhangzottak tükrében. Fontos, hogy írásba foglalják gondolataikat, ezzel könnyebben visszatekintenek a tanultakra, és segít a lényegi elemek kiemelésében, az összefüggések értelmezésében (vagy újraértelmezésében). Hangsúlyozza, hogy nem önálló munkáról van szó: a csoport gondolatait írják le a tanulók. Ehhez válasszanak írnokot, vagy mindenki más színnel írhatja egy lapra gondolatait, amellyel a többiek is egyetértettek.

